

1970. EKO EUSKERAZKO LIBURUEI BURUZ

Batek baino gehiagok esan daut, 1970.ean euskeraz argitaratu-tako liburuak ANAITASUNAren 204. zenbakian zerrëndatuak argitaratzean, zenbait* aburu* eta adierazpen ere eman behar nituela. Baina, holako gauza bat behar duen sirlotasunez egiteko, denbora asko behar da; eta denbora da, euskal gauzetan sarturik gabiltzanok itotzen gaituena. Beraz*, niri behintzat ez zait posible, liburu guztien xehetasunak* ematea, ez eta euskeraz argitaratzen diren liburu guztiak irakurtzea ere. Eta aspaldiko urteotan, gogozko ditudanak bakarrik irakurtzen ditut.

Hala ere, emango ditut zenbait* eritzi, euskal literaturak, darman* ekintzan, 1970.ean izan duen gorakadaz, zertzelada* azaletikoko batzuk baderen*.

Lehenbizikoz esan behar dut, zerrenda hura argitara ondorean, urte horrekin zabaldu dela beste liburu bat ere: Manuel Lasarteren Bertso mordoxka, Tolosako «Auspoa»-k emana, eta argitaratze honek 1970.ean eman duen bertso libururik hoberenetako bat noski*. Azkoitiko eta Bidasoa aldeko bertsolarien bildumekin* batean. Baina, hala ere, orotara*, «Auspoa»-ko bertso bildumak beste urteetakoak baino eskastxoagoak izan dira. Ahozko literatura zahar hau gure herriari nortasun handia ematen diona da; baina bildumok, azken aldera, garrantzirik gabeko bertso txarrez horniturik ikusten ditugu.

«Lur»-ek berea ondo bete du, batez ere sozial gaitetan. Sagarnaren Soziologiaren hastapenak ikasbide eder bat da. Honez galnera, Mendebaleko ekonomia-aren historia.

Itzulpen Intersgarririk ere egln da: Kafka, Russell, Fanon, Sánchez-Silva.

Batasunaren kutxak ez du izan behar zuen alnako* harrera. Beharbada, gehiegi kargatu da kutxa, erraz irentsi ahal izateko. Hiztegiak berak ere orraztu bat hartuko luke. Sustrai bila, kutxa horri lagungarri datorkio bere funtsean*, inork besterik uste badu ere. Eta ez haserrel!

Literaturan gauza berriak sortzean, beharbada aurretiko bi urteak interesanteagoak agertu ziren; baina, hala ere, uzi dugun urte hau ez da izan txiroa*. Hor ditugu Lertxundiren Hunik arrats artean, Miranderen Haur besoetakoa (oralgo lana ez bada ere) eta Gerefloren Argi bat Iluntasunean. Eta antzerkiaren aldetik, Zubikarairaren biak, bide berririk ez badakarte ere.

Autore zaharrek leku berezia izan dute urte honetan. Gazteon artean lehenengo balloak ezagutzera emateko hain egoki datozen argitalpenak, hauk* izan dira: Leizarragaren Euskal protestantismoa, Ziburuko Etxeberriren Noelak, Mogelen Peru Abarka («Trauko» delakoak, hain ongi ikusi ez badu ere, jakin dezala, Etxeberrri, Mogel eta Daskonagerre argitaratzea pentsatu eta bultzatu zuena neu izan nintzela; eta bata ondo badago, bestea ere hala izango dela, formazko kontzeptu batzuk* gora-behera), Daskonagerrenen Atheka-gaitzeko oihartzunak (lehen euskerazko nobela hau, bere ehun urte betetzean). Azkenik, hain autore zaharra ez den baina toki berezia merezi duen Lizardiren Blotz begietan (guk dakigula, «Itxaropena»-k urte barnean atera duen liburu merezlgarri bakarra).

Gure literaturarentzat garrantziko den Itzulpen bat ere ba da: Elémir Bourges-en Gonzalve edo Ostatu bete, Lafittek Itzulia. Egleak berak dioenez, Euskal Herrietan herriz herri ematen ziren* antzerki batean ditu bere oinarriak; eta guk orain arte ezer gutxi, edo batere ez, ez genekien geure antzerki zahar holer berririk. Ederazko «entremés»-en erakoak, noski*.

Literatura salakera eder bat ere agertua da: Patxi Urkizuren Literatura eta kritika. Ba da bertan orotarik, erizlarik* alpatueneren aburuak jasotzen baititu. Punturen batean egilearen jokabidearekin ez nagoela esateak ez dio ezer kentzen lan eder honi. Aburu* zehatz bat emateko, lana zehatz aztertu behar omen* da; baina bera ere erori* da, hori horrela ez betetzean. Hemen luze joango litzaket xehetasun holetan sartzea, eta beste baterako uzten dut. Gainera, ez da liburu mamitsu honetan hain garrantzitsua, diodan puntu hau.

Kultura sallean lan handia egln da. Euskal kulturaren barnetik inoiz baino lan gehiago euskeraz (asko euskera-erderaz badaude ere, lehen erdera hutsean argitaratzen ziren* erakoak): Barandiaranek Estelas funerariak del País Vasco, bi hizkuntzetara; Joan Garmendia tolosarrak Euskal esku-langintzaz bi liburu; Bizkalko dantzak, eta abar. Zibillizazioaren kultura orokarrean*, «Margo ederdun enziklo-

pedia»-k, gaztetxoentzako, bere bidea jarraitu du: botanikaz, Lakol ketarik izan ez balitz bezala; perretxikoel buruz, Telesforo Aranzamundura sortu ez balitz bezala, eta abar. Martxa horretan, biharreko ihiztariek* ez dute jakingo ormatxorria* txantxangorriagandik* bereizten, eta perretxiko zaleek hobe dute Jaramonik ez egin, bere tripetako mizez larri ikusterik nahi ez badute. Baina lan serio eta interesante eta sakon bat eman dauku: Lurraren kondalra, Zajarova-oren lanean oinarriturik, Salbador Garmendiak egina.

Gorabeherarik interesgarrienak adierazi arren, ene uste partziala agertzen dudala aitortu behar, zeren* gogozkoak bakarrik irakurtu baititut.

Azken bolada* honetan, gauza bat dugu argi eta garbi: oraingo gazteek, etimologia jolasak, euskeraren edertasunak erderaz, euskaldunen jatorriasuna ere besteren hizkuntzan, eta holako galak bazterturik, eta, batez ere, gu onenak garelako esan gabe, inoloz espero ez genuen aurrerapena eman diote euskerazko literaturari, adinekoel* beste jolas hoik* utziz. Hau txalogarria ez bada, ukatzen dutenek esan dezatela, zer hoberik eskaintzen* duten.

Lehenengoak, poeta bat ba genuela ta, ahoa zabalik berari begira gelditzen ziren. Nobela bikain bat euskeraren edertasunez genuela ta, inongo gizakumerik ederrenaren erditzea* eman genuenaren uste osoan lotaratzen ziren. Bapoi!

Orain, lan eder batek beste bat dakar ondorean. Era batekoak beste era batekoa sortzera bultzatzen du. Eraglnkor, dinamika baten barnean sartuaz doa gaurko literatura. Beronen zaparrada onurakorrak* atertu gabe irauten badu, fruturik aski* izanen* digu, hizkuntza bat behar duen dignidadean jartzeko.

JUAN SAN MARTIN

daude, dagoz
dauku, deusku, digu
daut, deust, dit
dezala, dalala
dezatela, dalela
dio, deutso; dino
diot, dinot
diote, deutsoe
litzaket, litzakit, litzaldake
zait, jat